

Előszó

A háborúból a békébe való átmenet nem csak megszállást, területveszteségeket és a békeszerződés aláírását jelentette az első világháború után. A háború és Trianon hosszabb távú hatásai sem csupán a határok megváltoztatásából következtek. Az 1914–1918 közötti gazdasági mozgósítás, majd az összeomlás sokoldalú átalakulásokat indított el a magyar gazdaságban és társadalomban, régebb óta tartó folyamatoknak pedig új irányt szabott, valamint belső társadalmi és politikai konfliktusokat is teremtett. A háborúból a békébe való átmenet így majdnem mindenki számára kihívást jelentő új helyzeteket hozott magával, amelyekben kezelni kellett a háborúból fakadó belső konfliktusokat, és alkalmazkodni a trianoni béke sokrétű következményeihez. A Trianon 100 Lendület projekt keretében született jelen kötet tanulmányai arra vállalkoznak, hogy felderítsék a háború és az összeomlás által meghatározott, sokszor egyszerre gazdasági és társadalmi, s ráadásul gyakran politikai konfliktusokban is lecsapódó folyamatokat, a kihívásokra adott válaszokat. Teszik ezt a teljesség igénye nélkül, de talán éppen a legfontosabb területeken. Ezek közé tartoznak a népesedési folyamatok, amelyekben a háború rövid távon jelentős kilengéseket idézett elő, ám minden emberveszteség és visszaeső születésszám ellenére – amelyet még a spanyolnátha is tetézett – a háború a hosszabb távú népesedési tendenciákban nem okozott törést. Ide tartoznak az új helyzethez való gazdasági alkalmazkodás folyamatai. Trianon – szemben a közkeletű képpel – nem törte meg a Magyarországon a megelőző évtizedekben jellemző növekedési ütemet. Hála a sikeres alkalmazkodásnak, a magyar gazdaság nem veszítette el növekedési potenciálját. Ugyanakkor az állam működésének finanszírozása és a jóvátétel fizetése az eddig ismertnél nagyobb, a gazdasági kibontakozást hátráltató problémaegyüttest képezett Trianon után.

A háború által kiélezett belső társadalmi konfliktusok legélesebbike az agrártársadalomban bontakozott ki, ami 1918 végén széles körű erőszakhullámhoz vezetett. Ez a tény sokszor háttérbe szorul 1918–1919 politikai eseményeinek bemutatásakor. A vidéki társadalom belső feszültségei mellett nem kevésbé volt heves a mezőgazdasági termelők és a városi lakosság szembefordulása. Amikor az élelmiszerellátás piaci keretek közül átkerült az állami elosztás területére, azzal a korábbi gazdasági érdekkonfliktusok hirtelen a termelők és a fogyasztók különböző csoportjai közötti politikai harccá változtak. Az élelmiszerellátás konfliktusai nagy részben voltak felelősek az 1918–

1920-as évek belső polgárháborús jellegű feszültségeiért. 1920 után az új rendszer konszolidációja jelentős mértékben arra épült, hogy megtalálta az egyes fogyasztói csoportok ellátásának azt a módját, ami mellett az élelmiszertermelők sem érezték magukat méltánytalanul hátrányos helyzetben. Hasonlóan kiélezett belső konfliktusokkal járt a lakáshiány és annak hatósági kezelése, hiszen a piaci viszonyok a háború folyamán ezen a téren is átadták helyüket a politikailag meghatározott bürokratikus irányításnak. Magyarország energiaellátása, bár kevesebb belső társadalmi és politikai harccal járt, olyan kihívást jelentett az összeomlás pillanatától, amely új válaszokat igényelt mind az energiahordozók kitermelésében, mind az energia hatékonyabb felhasználásában. Ezt a problémát Magyarország a háborút követő években egyedül képtelen volt kezelni, az energiaellátás összeomlásának elkerülésében azonban a győztesekre is számíthatott: a nagyhatalmak lehetővé tették a szénbehozatalt, csehszlovák területről pedig bányászok érkeztek, hogy vendégmunkásként emeljék a magyar széntermelést. Szintén a háború által teremtett jelenség volt a női munkavállalás kiterjedése olyan területeken, ahol ez korábban épp csak elkezdődött, sőt olyan szférákban is, ahol a női munkába állás korábban elképzelhetetlen volt. Ez persze ellenérzéseket, kritikus diskurzust is kiváltott. A háború és Trianon átalakította a nyilvánosság szerkezetét is, a sajtót mint olyat tették sokan felelőssé a forradalmakért, ami kiváltotta az újságíró-társadalom ellenállását. De az újságíró-társadalom belső viszonyai és politikával való kapcsolatai a sajtó átalakítására irányuló törekvések nélkül is változtak a háború nyomán. További lényegbevágó kérdésekről, mint a politikai erőszak az 1918-at követő években, vagy a menekültek érkezése és integrálása, önálló kötetek fognak megjelenni a sorozatban, ezért ezek a témák itt nem kaptak helyet.

Jelen kötet tanulmányai a jelzett gazdaság- és társadalomtörténeti folyamatok feltárásával, a konfliktusok lezajlásának és társadalmi, politikai kezelésének a vizsgálatával, az új kihívásokhoz való alkalmazkodás mikéntjének elemzésével kívánnak hozzájárulni a háború és Trianon következményeinek jobb megértéséhez. A trianoni évek történetének olyan dimenzióit tudjuk ezzel reményeink szerint megvilágítani, amelyek eddig a kutatásban kevesebb figyelmet kaptak.

Bódy Zsombor